

Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz rozpowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży

Książka odgrywa ogromną rolę w kształtowaniu osobowości i postaw młodych ludzi. Umiejętnie dobrana, ma szansę wzmocnić w człowieku to, co najlepsze, stać się ważnym elementem jego samorozwoju. Pozwala też na wydobycie tego, co najszlachetniejsze z ludzkich możliwości, dyspozycji i zdolności. W czasach kultury, w której dominuje obraz, wiele dzieci nie czuje potrzeby kontaktu z książką. Czytanie jest dla nich czynnością nieciekawą, czasem wręcz nudną i przegrywa z niewymagającymi wysiłku telewizją i komputerem. Z przeprowadzonych badań dotyczących czytelnictwa wynika, że systematycznie maleje liczba czytelników. Młodzież szkolna nie lubi czytać, wolny czas woli spędzać przy komputerze lub przed telewizorem. Nauczyciele poloniści mają coraz większy problem z wyegzekwowaniem przeczytania lektury. Uczniowie zamiast lektur czytają tylko ich streszczenia lub zastępują czytanie lektur oglądaniem filmów. W związku z tym zauważa się ubożenie słownictwa uczniów, nieumiejętność wyrażania własnych myśli i sądów.

Czytanie jest obecnie jeszcze ważniejsze niż było kiedykolwiek w przeszłości. Świat jest coraz bardziej skomplikowany, lawinowo rośnie ilość informacji i rozwój wiedzy. Ludzie, którzy mało czytają, nie nadążają za tymi zmianami i zostaną zepchnięci na margines współczesnego życia. Żyjemy w cywilizacji telewizji i komputerów. Badania naukowe wykazują szkodliwość nadmiernego oglądania telewizji przez dzieci oraz zbyt długiego korzystania z komputerów. Telewizja nie rozwija u dzieci myślenia i skraca ich przedział uwagi, wiele programów telewizyjnych i gier komputerowych wywołuje lęki i niepokój oraz znieczula na przemoc. Aby dziecko nauczyło się w mądry i umiarkowany sposób korzystać z telewizji czy komputera, musi już w najmłodszym wieku otrzymać alternatywę w postaci innej, atrakcyjnej formy spędzania czasu – czytania.

Czytanie jest swoistym kluczem do wiedzy, która zapewnia człowiekowi sukces. Kształtowanie kultury czytelniczej rozpoczynamy od rozbudzania w małych dzieciach zainteresowania książką oraz biblioteką. W tym okresie budzi się zamiłowanie do obcowania z książką (oglądania, czytania, słuchania), do szukania w książce początkowo rozrywki, potem pomocy w nauce, wskazówek życiowych. W czytelnictwie małych dzieci bardzo ważną rolę spełnia ilustracja, która małemu dziecku pomaga zrozumieć treść, gdy słowa są jeszcze trudne do odczytania.

Zasadniczo sytuacja zmienia się, gdy dziecko posiada sztukę samodzielnego czytania. Czytanie staje się elementem nauki. Stopniowo zmierzamy do wyrabiania w uczniach pożytecznych nawyków: systematycznego korzystania ze zbiorów biblioteki szkolnej i publicznej, czytania książek, czasopism i innych dokumentów w związku z zaspokajaniem zainteresowań indywidualnych oraz potrzeb wynikających z nauki w szkole: uważnego czytania i wyjaśniania niezrozumiałych słów. Kultura czytania wyraża się w umiejętności korzystania ze słowa drukowanego tzn. biegłego czytania ze zrozumieniem i zdolnością zapamiętywania przeczytanego tekstu już w niższych klasach szkoły podstawowej, a począwszy od klasy czwartej stosowania różnorodnych technik i sposobów czytania. Dlatego od najmłodszych lat należy sukcesywnie zwracać uwagę na kształtowanie dojrzałości czytelniczej. Wskazane jest, aby obudzić w dziecku zapal do książek, sprawić by czytanie nie było jedynie przykrym obowiązkiem i ograniczało się do obowiązkowych lektur w szkole, ale by stało się potrzebą i pasją.

Czytelnictwo dzieci i młodzieży to proces bardziej złożony niż czytelnictwo dorosłych. Mówiąc o czytelnictwie dzieci i młodzieży należy pamiętać o tym, że przechodzi ono kolejne fazy, co jest nierozzerwalnie związane z kolejnymi etapami rozwoju psychofizycznego czyli:

- okresem poniemowlęcym
- pierwsze świadome "poczytaj mi mamo"
- okresem wczesnoszkolnym
- drugim poziomem edukacji
- okresem dojrzewania

Pierwszy kontakt malucha z książeczką sprowadza się do oglądania ilustracji, rozpoznawania przedmiotów. Dziecko zaczyna śledzić układ plam barwnych na kartkach, odkrywa wyłaniające się z nich znane kształty. Staje się to początkiem do dalszych poszukiwań. Ilustracje tłumaczą dziecku słowa na zrozumiałe na tym etapie język barw, kształtów. Budzą jego zachwyty i zainteresowanie. Młodszy czytelnicy z uwagą oglądają ilustrację, potrafią uchwycić jej istotny sens. Umiejętność odczytywania obrazka ogranicza się początkowo do wyliczania przedstawionych przedmiotów, czynności, cech. Później dziecko jest już zdolne uchwycić zachodzące między nimi związki - czyli określić całą sytuację ukazaną na ilustracji. Stopniowo świat wyobrażeń dziecka ulega rozszerzeniu. Przechodzi od pojęć prostych do bardziej złożonych. Możliwość rozumienia treści czytanych pojawia się około 3 roku życia. Należy pamiętać o tym, że pierwsze kontakty książki z najmłodszym czytelnikiem to forma zabawy. Pod wpływem otoczenia i poszerzania zasobu

słownictwa lektura zaczyna wprowadzać dziecko w świat fantazji. W kontakcie dziecka z książką rośnie stopniowo rola tekstu, coraz ważniejsza staje się treść utworu i postaci bohaterów, ich losy, zawiązujące się konflikty, przygoda, jej szczęśliwe zakończenie. Bajki i baśnie przenoszą maluchy w świat emocji, zaczynają kształtować ich osobowość. Działają na uczucia dziecka, ćwiczą spostrzegawczość, pamięć i myślenie, kształtują uczucia społeczne, ukazują świat wewnętrznych przeżyć. Baśń fascynuje swą odmiennością, rozwija wyobraźnię malucha. Jest to jeszcze etap czytania pośredniego tzn. czytania przez dorosłych. Dziecko słucha i ogląda ilustracje, które stanowią uzupełnienie tekstu pisanego, konkretyzują, porządkują zasłyszane treści. Literatura dla dzieci starszych w wieku przedszkolnym zaczyna przedstawiać także bardziej skomplikowane stosunki między ludźmi, pokazuje przykłady postępowania bohaterów, ich postawy w różnych sytuacjach. Te przykłady mogą być momentem inspirującym całą różnorodność wychowawczego oddziaływania.

Wiadomo, że rola książki jest niepodważalna. Dzięki niej czytelnik ma możliwość poznawania otaczającej rzeczywistości, poszerzenia wiedzy o otaczającym świecie, uczy odróżniać dobro od zła, dostarcza bogactwa przeżyć wewnętrznych, kształtuje charaktery. Dlatego powinniśmy zadbać o to, by kontakt z książką rozpoczął się jak najwcześniej. W ostatnich latach wiele mówi się o roli głośnego czytania dzieciom. Celem jego jest rozbudzenie w dziecku zainteresowania książką i sprawienie, by czytanie stawało się przyjemnością. Głośne czytanie uczy dzieci myślenia, rozwija ich wyobraźnię, ułatwia samodzielne czytanie, wzbogaca słownictwo, ułatwia poprawne pisanie, a przede wszystkim daje kontakty z bogactwem doświadczeń niemożliwych do zdobycia samemu oraz wzmacnia więzi między dorosłymi a dziećmi. Zapobiega również uzależnieniu się od telewizji, komputera wyrabiając nawyk czytania na całe życie. We współczesnym świecie człowiek nie byłby w stanie funkcjonować bez umiejętności czytania. Dzięki niej komunikujemy się między sobą, wymieniamy potrzebne informacje. Proces czytania, to proces ciągłego doskonalenia myślowego, ciągłego rozwoju, dojrzewania możliwości czytelników postępującego równorzędnie z ich biologicznym rozwojem.

Przełomem w rozwoju czytelnictwa jest nabycie umiejętności samodzielnego czytania. Zaczyna się czas opanowywania a następnie doskonalenia techniki czytania. Przestaje ono kojarzyć się wyłącznie z zabawą, staje się elementem nauki. Nadal w kręgu zainteresowań czytelniczych dominują bajki i baśnie, które działają na wyobraźnię, pamięć, myślenie. Literatura dla najmłodszych powinna być różnorodna, a zarazem ukazywać sprawy ludzkiego losu w sposób zrozumiały, uwalniając dziecko od lęku i zapewniając mu poczucie bezpieczeństwa. Pod wpływem tego, że czytanie przestaje być tylko elementem zabawy staje

się natomiast sposobem zdobywania wiedzy u dzieci i wówczas może pojawić się reakcja awersyjna w stosunku do książki. By temu zapobiec nieodzowne jest niezależnie od kanonu lektur szkolnych czytanie książek mających na celu zaspakajanie potrzeb psychicznych odbiorcy w taki sposób, aby czytanie było przyjemnością. Proces nauki czytania w formie swobodnej wspomaga biblioteka.

W drugim etapie kształcenia dziecko wkracza w okres niezależności intelektualnej. Pojawiają się różnice w zainteresowaniach chłopców i dziewcząt. Chłopcy chętnie sięgają po książki awanturnicze, przygodowe, wojenne. Dziewczęta zaczyna interesować świat przeżyć wewnętrznych. Preferują literaturę nawiązującą do tematyki miłości, przyjaźni i romantycznych przeżyć. Obie grupy zdecydowanie chętniej zaczynają sięgać po literaturę popularno-naukową. Wynika to z zapotrzebowania na gromadzenie i poszerzanie wiedzy o otaczającym świecie. Biblioteka może tutaj pomóc przede wszystkim w wyborach czytelniczych jak również w zasygnalizowaniu czytelnikowi różnic pomiędzy sposobem czytania i odbiorem literatury pięknej i popularnonaukowej. Uczeń zdobywający wiedzę poprzez lekturę musi nabyć umiejętności selekcji czytanych książek decydując jakie rodzaje tytułów są mu potrzebne. W tym okresie rodzi się potrzeba analizowania własnego życia psychicznego, rozwijają się także zainteresowania powieścią psychologiczną i obyczajową. Jest to czas, w którym następuje ostateczne opanowanie umiejętności myślenia abstrakcyjnego. Kształtują się gusty i zainteresowania czytelnicze oraz sam stosunek do czytania i książki.

Dzieci z rodzin trudnych, o niewyrobytych zainteresowaniach mają inne nastawienie do lektury niż takie, których rodzice czytają i stwarzają im warunki do odbioru treści literackich. Chcąc więc oddziaływać na młodego czytelnika winniśmy wywołać w nim jakieś emocje, odwołać się do jego zainteresowań i potrzeb. Nie możemy zmusić dziecka do kontaktu z książką wbrew jego zamiłowaniom. W bibliotece polecając książkę zwracamy uwagę na walory wychowawcze literatury. Młodsze dzieci sięgają wyłącznie po książki, które są w sferze ich zainteresowań. Młodzież świadoma jest tego, iż książki poszerzają ich wiedzę, wzbogacają słownictwo, rozwijają wyobraźnię. Uczniowie zwracają także uwagę na fakt, że książki pozwalają zapomnieć o kłopotach, pełnią więc rolę terapeutyczną. Zadaniem nauczyciela bibliotekarza jest zastosowanie takich form pracy z książką, które będą atrakcyjne dla młodego odbiorcy i skłonią go do kontaktu z biblioteką. Czyni się to poprzez prezentacje multimedialne, wystawy, uczniowską listę bestsellerów jak również komputeryzację biblioteki.

Innym działaniem podejmowanym przez bibliotekarzy jest zapoznanie czytelnika z bogatą ofertą nowości wydawniczych na kiermaszu i stworzenie możliwości zakupu tych książek po niskich cenach. Pozytywnym aspektem takiego kiermaszu jest możliwość przeglądania nowości przez zainteresowanych uczniów. Inną formą promocji książek jest ich reklamowanie na gazetkach. Nowym pozytywnym trendem wśród uczniów jest „uwalnianie książek” i tym sposobem wzbogacanie księgozbioru biblioteki o nowości, po które uczniowie najchętniej sięgają. Godne pochwały jest postępowanie darczyńców, ponieważ ich spontaniczna postawa wpływa wychowawczo na innych uczniów. W ten sposób książkom darowane jest „drugie życie” i zamiast być bezużyteczne - służą innym.

Biblioteka podejmuje liczne przedsięwzięcia i konkursy mające na celu popularyzację czytelnictwa. Wyróżnieni w nich uczniowie są nagradzani książkami na uroczystym apelu szkolnym. Nagradzanie uczniów jest ważne w czasach, gdy spadek czytelnictwa jest problemem ogólnospołecznym. Nagroda jak wiadomo poprawia samopoczucie oraz podnosi poczucie własnej wartości.

W czasie osobistych kontaktów z czytelnikiem w bibliotece zachęca się go do przeczytania wartościowych książek, a później przy ich oddawaniu bibliotekarz rozmawia z uczniem o osobistych wrażeniach. Prowadzone są również rozmowy z rodzicami, którzy towarzyszą swoim dzieciom w bibliotece. Staramy się też dotrzeć do rodziców dzieci młodszych, którzy nie odwiedzają biblioteki. W skierowanym do nich liście podkreślamy walory czytelnictwa oraz propagujemy akcję *Cała Polska czyta dzieciom*. Poza argumentami przekonującymi rodziców do wspólnego czytania z dziećmi w liście zamieszczamy także spis tytułów książek, które warto przeczytać. W czasie lekcji bibliotecznych oraz akcji charytatywnych prowadzonych w bibliotece nauczyciele bibliotekarze zachęcają do częstego odwiedzania biblioteki. Podczas wycieczek o charakterze regionalnym czy przyrodniczym odsyłamy uczniów do korzystania z zasobów biblioteki w celu pogłębienia wiedzy z danej dziedziny. Z przeprowadzonej wśród uczniów i nauczycieli ankiety wynika, że brakuje w naszej ofercie bibliotecznej w księgozborze podręcznym książek albumowych nowocześnie wydanych, bogato ilustrowanych z różnych dziedzin. Albumy są potrzebne do wykorzystania zarówno na lekcjach przez nauczycieli jak i dla uczniów przygotowujących się do prezentacji, biorących udział w konkursach przedmiotowych oraz wykonujących plakaty w zespołach. Wzbogacony o te pozycje księgozbiór podręczny po realizacji rządowego programu *Książki naszych marzeń* pozwoli na realizację podstawy programowej kształcenia ogólnego i wzbogaci zasoby biblioteki o książki, które są w sferze zainteresowania uczniów.